

"Fjärde hjulet"

Mormors mor hette CarlsDotter. Mormor skulle läsa fram sig för prästen Selligren. Denne var en gång ute och körde, då ena hjulet plötsligt föll av kärran och han trodde det var "den Farlige", så han steg inte av utan befälldde "honom" att hålla kärrhjulet oppe, tills han kom hem, och det måste "denne" göra.

Djävulssägen

-2 4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gengångare

Gengångare.

Pappa talade om, att han fått skjutsa dokt. Ståhl.
/prosten Ståhls mor på Karintorp/. De voro ovänner, för
det påstods, att hon mutat lantmätarna, så att en träda
stulits från Skönberga. En gång kom han körande från
Karintorp och kom till Sjökullen, men vagnen gick så
tungt, tycktes det. Då steg han av och skar av betslet
och då tyckte han, att något tungt föll av, men så måste
han skynda sig på, för då hade han fått en örfil.

Skaffa fram tjuvgods.

Far hade släppt hästarna in i hagen, men då de skulle hämtas, var grimmorna väck, trots att de hängts vid stättan. "Gå efter en ullsax och en sälla", sa far. Far tog sällan och band i ullsaxen och ropade: "Nu den som har stulit mina grimmor. Råkar jag rätt, så vänder saxen sig". Han räknade upp flera namn, och då han nämnde ett visst, vände sig saxen. Men tjuven fick bära tillbaka grimmorna, där han tagit dem och stod vid stättan då far kom. Han kunde inte komma ur fläcken.

En annan gång stals en kopparkruka i Sjöarp. "Ville jag, så kunde jag låta honom stå vid kyrkporten hela söndagen", men vi barn bad, att han skulle låta bli.

Ta reda på
tjuven

-8- 4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Isak på Åsen" /mästerskytt/

Mästerskytt

En gubbe Isak på Åsen kunde stå på sin farstugubro och skjuta så mycket vilt han ville. Det var en le gubbe. Allt villebråd kom till honom.

Han kunde också "stämma blod", men - den som aldrig så litet kunde, han aldrig Guds nåde fick.

Bota sjuka får.

Då fåren blevo sjuka hos Amanda I äng, tog hon av sig och slog med huvudklädet och vände det, och sedan detsamma med alla kläderna undan för undan på båda sidor av kräket. Så läste hon något, men vad minns jag inte. Sen hämtade hon vägglöss i "väggalusabräet" (sänghästen, så att inte kläderna skulle falla ur. Brädan var finhyv-lad med en mängd små borrarade hål, där vägglössen gömde sig.) Vägglössen gav hon kräken, så att de skulle bli bota.

Sjuka får.
och kreatur

4181 - 6 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skydda mjölken mot förgörning.

Då de skulle köpa mjölk av Amanda I Äng, skar hon med en kniv i mjölken, så att de inte skulle kunna förgöra något för henne.

Annars kastade hon glöder efter dem.

Kors i mjöl-
ken

Glöder.

4181 z-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skärtorsdag

(gamla gumman i Ång)

Skärtorsdag klädde hon av sig alldeles och gick ut på sin dynga och skrek:

"Så långt detta ropet höres, så är allt sanket /smör, ost, mjölk o.d./mitt!!!"

För att få det igen måste de söka klokt.

Rop om sanke

Småland
Östas
Skivö nymd 1931
Vårfrudagen

4181-8- *W. R.*
Per Emma Probst
f. Lagerstedt
Född 1856 i Skivö

'Vårfedan' fick inte ljus vara tänt. Där det var tänt
kommo tranorna in och hade ~~XX~~ ris med sig och fräste.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vårfrudagen

Julaften

Julaftonsmorgon gick morfar ut och "ånglade" (fiske på isen med krökar) och mormor bakte kokbakelser: kokte dem i flott. Mycket grädde och ägg voro ingredienser och degen sporrades ut.

Allt skulle vara färdigt till klockan 12, då julen ringdes in. Då skulle alla va' högtidsklädda, och de önskade varandra "en god jul". Då skulle grytan vara färdig med en stor oxstek och revbensspjäll, en stor skinka och köttkorv. Alla "doppade" sina brödskeer i "grytan", som ställts på en stol. Däri var det feta spadet, som skulle vara riktigt varmt vid dopningen.

Julasupen togs nu och till den feta maten dracks hembryggt maltdricka. M ormor brukade själv mälta maltet i bastan, men längre fram körde morfar till 'Hässli', där en gubbe mälte tunntals åt honom.

Linberedning

Far sådde själv linet. Fruntimren fingo gå med och "fjärja". De bundo en hacka efter sig, så att de sågo, var de sått. Fruntimren fingo rensa linet, da det vuxit litet. Det blev inget med det, förrän musen hade gått igenom det, sade de.

Då det var färdigt, "röskades" det i "fång" /handfång/ och hängdes upp i kors.på stänger.

Först repades linet /hören/ på logen, så att de fingo reda på "knoppen". Sen tröskade de 'säden' med slagor. Säden och linfröet "kastades", så att det kom varförsig, men det gick inte alla dagar, utan man måste passa på, då vädret var lämpligt: torrt och klart.

Repningen utfördes med "repor". De bestod av en lang bräda, med järntappar som en kam i en fyrkant. En karl satt gränsle i vardera änden och repade av knoppen. Så hade de 'att in i "bastan" och torkade det. Bastan bestod av två avdelningar, själva "bastan" och "skäktehuset" eller "brytehuset". Det senare hade bara tak, inga väggar.

Linberedning

Sådd

Rensning

Röskning.

Repning.

Bastan

4181

- 11 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Inne i bastan breddes linet ut på långa stänger och 'skäktes' /skakades/ om, och så eldades kraftigt i en ugn, så att det skulle torka riktigt. Det vändes då och då. Vi hade vår gamla brydestua nere vid gatan vid Hellquists garverå.

I brytehuset hade de så "brötor", och så tog de 'lockar' och bröto, så det hördes lång väg.

Brytning

Sen skulle det "skäktas" med en "skäkteknis" på en "skäktestol", som de höll fast med fötterna. Då gjorde de "bura" av ett "klov", då de vid repningen delade på det "lockar". Då de skäktade "limmar". 24 lockar till varje limme.

Skäktning.

Sen skulle de "häckla". Då rymdes hela huset ut. "Ännablånor". "Millablånor" /mellanblånor/. "Nästhäcklor". "Tågor".

Häckling

Sen skulle det vägas och knytas in i lakan varje sort för sig.

Sen kommo käringarna efter det och skulle spinna. De fingo fläsk och bröd eller vad de kunde ha. För "ännablånor" fingo de 3 skilling marken

Spinna.

4181² -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

För "mellanblånorna" 10 skilling marken
" "nästhäcklorna" 12 " "
" "tågorna"/som silke/ 24 " ", Dessa senare
användes mest till finare dukar.

Mamma häcklade själv tågor. "Tågelocken" togs om
lillfingret och drogs genom häcklan.

Grovare tågor användes till lakan och sådant.
Blånorna till handdukar o.d.

Här var en, som de kallade "Spinnan". Hon spann
på långrock, men det var före min tid.

Skir L, Jm.

-13-

4181

W. Richter
1951.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Arbeten om vintern (inomhus)

Före min tid fick folk på vintern gå upp redan vid 1 -
2-tiden. Då fick de en sup och skiva bröd. Stöket gjordes
undan i ladugården, drängarna måkade och gjorde rent,
pigorna mjölkade, och så skulle drängarna tröska med
slagor. Dessa bestodo av två delar: "skaftet" och "drumpelen"
som sammanhöllos av ålskinn.

Slagtrösknin,

Då det blev dager, fingo pigorna spinna och drängarna
ut i skogen och köra ved eller vad de hade för arbeten.
Legefolk fick då 12 skilling och pigorna 6 skilling om
dagen.

Legefolks av-
löning.

Då de spunno hade de töre- och spingestickor, xsom fick
lysa. Dessa skavdes av och torkades i en gammal bråpanna.

Belysning.

Det ledsammaste var att sikta mjöl hemma. Man hade mjö-
let i en sikt, som fick gå mellan händerna, så att det
smällde, och allt det grova kom bort. Detta mjöl bakades
till vardagsbröd. "Usalebrödet" av det siktade fina mjölet
hade vi till kaffet, då det kom något främrat.

Mjölsiktning

-14-
4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ljusstöpning

Ljusstöpning

En åtta dar före jul, då de slaktat och smält talgen, skulle de stöpa julaljus. Kyrkevärdens stöpte den före julaften till kyrkan. De byttes vid och gick till varandra. Mamna stöpte 600-700 ljus.

Först smältes talgen, fick stelna, skrapades ren och skars sönder. Hälldes i varmt vatten, koktes och skummades, tills den blev ren och vit. Så hade hon en stor kärna. Däri hällde hon vatten och därav på den smälta talgen, dock så, att att inte vekarna nådde vatten. Ljusavekagarn - tjockt bomullsgarn - köptes hos handlandena, och skulle vara 6-dubbelt till stora ljus. En ljusaspeta trädde vekarna på 4-5-6 på varje. Veken hade först gnidits med talg, så att den blev styv. Nedre delen av vekarna klipptes av, så att de blev jämna. De doppade ljusen hängdes upp på stora säakrakar.

Mamna sade, att man skulle slå alun och 'pink' i

kärnan, då man doppade ett par gånger, så att inte ljusen skulle rinna. Till att börja med fingo inte ljusen hänga för nära varandra, för då snodde de ihop.

Man hade varm talg på spisen hela tiden och fyllde på i kärnan titt och tätt. De ljusen doppats tillräckligt så att de voro ganska tjocka, delades de i två högar. De bästa ljusen doppades två gånger, de andra doppades en gång, så de senare blevo ganska smala. Då talgen började ta slut, späddes med vatten, och så stöpte en "dankar". Dessa körde en emot, så att de blevo sittande litet var som helst, då det var något man behövde uträtta. De smatrade o brann men lyste daligt.

Första lampan med kupa köpte far i Eksjö.

Så hade vi små "gloror" - en liten blecklampa med en ljusaveke träd genom ett rör, som gick ner i oljan. Veken fick man peta upp undan för undan.

Emil o Kalle /mina bröder/ hade med sig ett slags små lampor från Växjö. Det var liksom små korkar, vekar, som flöt i oljan /rovolja, eller tran/.

Ljusen förvarades i ett särskilt "ljusaskrin" med en låda på

Skriv endast på denna sida! ena sidan.

Lampa med
kupa.

Gloror.

Ljusaskrin

-16-
4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Avrättning

Avrättning.

Mellan Gölberga och Ramnås sköt Kristin Longs far en kolare uppe i skogen. Han avrättades omkr. 1858 vid Spetsgården bortom Bexheda vid Vetlanda.

"Santa-Gödde o Lisa" levde illa tillhoppa i fattighuset i Nye. Lisa satt på en kista och stötte "makurja" och förgiftade Gödde. Hon ertappades, dömdes till döden och avrättades. Hon var alldeles vild, då hon skulle dö, och ryktet gick, att då de tittade ner i graven, såg de hennes avhuggna huvud säga: "Så skulle du inte gjort.....!"

På den plats, där kolaren blev skjuten kastade varje förbipasserande en gren, så att slutligen en stor risbög bildades. Numera har vägen räddats, så att den nya vägen ej går alldeles förbi mordgärdet. Likväl omtalas ortsborna nu gång de far där förbi den hemska händelsen, fast man redan att hanta grenar kommit ur bruk.

Offrikast!

- /7 -
4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ramsa om göken.

Gökenh.

Norragök är torragök / eller sorgögök/.

Västragök " bästagök.

Östragök " tröstagök.

Södergök " dödergök.

Ramsa

Göken låter inte höet skita sig på näsan./upp-
hörde gala, då den såg första höstacken/. Sen blev den
sparvhök..

talesätt.

Blev sparv
hök.

Småland

Ostia

Skiv

apr. 1931

Fåglar:

Staren

-18- W. R.
4181

1865 as Linné Rind
Joh 1865

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fåglar:

Staren

De gamla brukade säga, och trodde det säkert
också, att staren övervintrade på sjöbottnen i vass-
bänkarna.

Svalorna övervintrade i 'ävjan'/dyet/ på
sjöbottnarna.

Härfågeln kom aldrig fram, utan då det blev
krig.

Svalan.

Härfågeln

Småland
Östra

Skivå
1931

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

19-

4181

Hand
Gyda as W. R.

Bevara denna Richten i Hegerstedt
född 1865 i Skivå

Ramsa:

Ett och två bad mig gå.
tre och fyra ba me lyra
fem och sex vattnade gäss
sju och åtta vattnade bocka
nio och tio slapte lie,
elva och tolv slo näsa i golv
tretton och fjorton plockade loten (hjortron)
femton och sexton vattnade hästen,
sjutton och ~~är (tön)~~ attan slo ner ner för trappan
nitton och tjugo körde ba'na in i gruva.

Ramsa, som mormor brukade läsa upp på skoj.

Sip. Sibbedip. Sibiledip. Sibbidippsipp.

Sipp fick skratt, och Sibbedipp fick skraliatt

och Sibiledipp Sibidippsipp fick skruveleskratt, skraliattskratt.

Ramsa:

Dä' kom en vitbroki'gomorra' springandes Guds fre'tvär som
våra gator. Fram va hon bak, o vit va hon sva't o hade
öron som tumma o vanta' som ho'n (horn) o en lång pinke-
skälla unner buken. Om I nån gång möter detta djur, så gör
att ifrå by o allri te'by o stryk sa i ha för Eret omak.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

22-
4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fingrarnas namn:

"Tummetott". "Slickepott". "Långeman".
"Hjärtlig hand". "Lille vickviringen".

Fingarna.

Höstagille, grötrim:

Dä va höstagille i Gölberga hos kapten (senare major) Lothigius, och drängar och statare voro bjudna. Så lagades där fullt kalas och bjöds på brännvin. Det viktigaste var "viter gröt" (risgröt), och till denna skulle man rimma. Kuskens fru rimmade:

"Denna gröten är kokt i en gryta och inte på en sten
Gud välsigne både Fruen och Kapten'!"

Grötrim:

Vid ett annat tillfälle skulle en gammal knekt-Gylfe - göra sig kvick vid ett liknande tillfälle och "rimmade" : "Denna gröt är kokt i en gryta och inte i en tall;-nu kliver jag upp i en gran."

-24-
4181

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gåta

Gåta.

I. Grannkvinna talte til grannkvinna si: "Får ja låna rissefissa di men ja rissefissar runta mi., så får du släppa homeltaskulta di på mi rissefissade runta ? "

(det var två käringar, som träffades. Den ena hade en äng, och den andra ville låna hennes räfsa. Fick hon det, så fick hon släppa sin ko på hennes äng.)

II. Två klara blinka och fyra peppelinka
 fesis o musös o kejsarens katt?

/Kon/.

- 25 -
4181

LUND UNIVERSITY
FOLKMINNESARKIV

Gåta:

Ingen gick in, där ingen var hemma. Alla de slogs,
men Ingen fick stryk. Liket stod på golvet, men Ingen var
död.

(Det var två grannar, som båda hette Ingen. Den
ene gick och slog ihjäl den andre).

26

4181

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Gåtar:

Mitt uppå golvet där börjas en lek, och mitt Gåta.
emellan benen håller då streck, och i hålet blev den
största glädjen?

(Det var då man ~~kärnade~~ smör i en gammal ~~kärna~~)

Lapp utom o lapp inom o lapp långt inne i
Lappland?

/Kålhuvudet/

Va' ä' då' som går o går o aldri' kommer
te dörre'?

/Klocka!/.

Sjungs Då mamma var 10 år och Emil var på friarekalas
hos flickorna i Knivshult / nära Jönköping/.

Där gingo två flickor uti rosendelund.

Den ena hon var så hjärteligen glad,
den andra var så sorgsen och bedrövad.

Den rika sade till den fattiga så:

"Varför är du så sorgsen och bedrövad?

Ty har du mistat fader, ty har du mistat mor, eller har du din ära förlorat?"

- Nej, inte sörjer jag fader eller mor, ej heller jag min ära har förlorat.

Men mera sörjer jag den fagra ungersven, som vi nu båda hållit har så kär".

" Vad har du för du sörjer den fagra ungersven, som vi nu båda hållit har
så kära, för nog ta'r han mig, som rikedomar har och låter dig, som fattig
är få vara. Men gossen han steg fram utur busken, där han stod,

han hörde, vad de flickorna tal'te. Då räckte han den fattiga handen:

Karin hade en liten gullvagn, varuti hon skulle åka.

En liten piska hon hade i sin band, piska så många hon råka.

Hästar och vagnar hade hon nog, pigor och drängar till sina behov.

Många små tippor på taket.

4181-30 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skirö.

S K I R Ö

Byarna i Skirö : Millebo. Sjöarp + Karintorp. Skönberga +
Loaklev. Östra Skirö + Tolja + Slät. Skiröbyn + Präst-
gården. Lillarp. Sjögle.

Gårdar I Skönberga: Siggesgård. Persgård. Margarete-
gård: 1 mantal vardera. -----Snuggarps by. Längstebyn.
Täppan. Dunkastuva.

Skönberga Siggesgård /Snuggarp/ byggdes om
1876 - 1877 : boningshuset samt boden /Se fot./

-31-
4181

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Öknamn från Skirö

Öknamn.

"Skräddare-Svente".

"Nålingen", sålde nålar och korvaspetor.

"Kalle på Skrabba" i Skiröbyn.

"Gödde i Hio".

"Skamsmasse". "Beckmasse". "Monkamasse" /ogift/ morbror till "Tulla-Maja". Bodde i Tolja vid Järls och lagade själv maten.

"Gylfan" /knektnamn/..

i Salge bodde Ur.

"Pelle Svats" /Johansson/.

"Johansson Tull" skulle ro en flicka över sjön, men skojade så med henne, så båten kantrade och bada drunknade.

"Klipp-Anna-Lisa"

"Mötta-Ville" /mört/. (bodde i Gullösa)

"Nóta" /-kärningen/.

"Länge-, Lille-, Smyge- /morfar/o.Hora-Petter" ja, det fanns ännu fler än dessa fyra Petter.

"Gadd-Anna".

En kallades "Duvan" och en "Muttan". En gammal hjäring köpte en hos smeden. Han kunde inte tiga, utan sade: "Vart ska du flyga, du gamla Duva?"- men hon blev honom inte svaret skyldig: "Du räv! Nu säa en tro du ä' ute din räv!"....

"Anna-Lisa på Lia"

"Skir"

"Älga-Gustava o Älgastina".

"Kalle Makutt": bodde i Ädelfors och gifte sig med en adelsdam.

"Guldtünna", Sunessons mor

"Pipe-Gödde"

"Pelle-Karpus" förr godsägare i Flenshult.

"Långe-Lind" : *bygdens äldste, f. d. knikt.*

"Gösse-Möss" : *Gustav Karlsson.*

"Gösse-Sme" " " *, gamle smedens son.*

"Post-Gödde" o. "Pasta-Tusdrika" bodde vid Anders Adlers.

"Eva i Skomakars"

"Jante i Jantas" : bodde i Loacker.

"Sventas i Grana"

Skriv endast på denna sida!